5th INTERNATIONAL COLLOQUIUM OF GENEALOGY, HERALDRY, AND VEXILLOLOGY (ICGHV5)

22–23 May 2026, Vilnius, Lithuania, www.icghv.com

Theme: "The State and Noble Families: Political, Social, and Cultural Heritage"

The Queen's Legacy: The Myth of Barbora Radvilaitė in Cultural Memory

Dr Vaida Ragėnaitė (Lithuania)
The lecture will be delivered in Lithuanian.

Summary

The Queen of Poland and Lithuania Grand Duchess Barbara Radziwiłł must be recognized as having played a great historical role, although, in her real life, she was only passive in many areas, in the cultural memory, her imprint is very clear, connected with the national liberation movement and the strengthening of the national consciousness. Her personality has been evaluated very differently in historiography, journalism, and fiction, depending on the ideology, the political situation, and the criteria and values that characterized each period of history. In the course of five hundred years, Barbara Radziwiłł has moved from reality to the mythical symbolism of cultural meanings.

In the 19th century, as the sense of patriotism grew in society, a distinctive visual "mythology of the nation" emerged – a visual historical narrative of the nation that sparked the imagination of several generations. It is in this period that the emerging myth of Barbara Radziwiłł can be understood. The loss of the independence of the The Polish–Lithuanian Commonwealth and the failure of the plans for the restoration of the state associated with Napoleon led to the spiritual decline of Polish and Lithuanian society. At the beginning of the 19th century, the unpleasant reality was forgotten by turning to history, to state traditions, and to the honorable and glorious past. In such a context, the use of the theme of Barbara Radziwiłł provoked strong reactions in society. In addition to journalism, it was drama that created the stereotype of her personality that has been imprinted in the consciousness of several generations.

Although art historians refuted the idea that Our Lady of the Gate of Dawn could be a portrait of Queen Barbara, in the 19th century it was believed that the painting of the Virgin Mary at the Gate of Dawn captured the features of Barbara Radziwiłł. This mythical metaphor was carried over into the cultural history of Vilnius in the 20th century. The motif of the Gate of Dawn painting's connection to Radziwiłł was highlighted in Juozas Grušas' drama *Barbara Radziwiłł,* impressively directed by Jonas Jurašas. This cultural event was recognized as the best Lithuanian theatre performance of the 20th century only after Lithuania regained its independence, and at that time the government, in a crackdown on the "uncomfortable, excessively spiritual and nationalistic" director, strictly ordered that the final scene of the performance should not include the painting of Our Lady of the Gate of Dawn. The mourning of King Sigismund Augustus, depicted on the theatre stage, meant more to the Lithuanian audience than just the death of Queen Barbara. Lithuania was mourning its future. The finale of the drama, with the image of Our Lady of the Gate of Dawn descending, symbolically linked the nation, crushed by the Soviet occupation, with the inhabitants of Vilnius during the tsarist occupation in the 19th century.

Inspired by Jonas Jurašas' play, sculptor Vladas Vildžiūnas created an artistic composition for Barbara Radziwiłł, which still stands on Vokiečių Street in Vilnius and reminds us that this is the author's attempt to encode the history of Vilnius, which was forbidden during the Soviet era, in abstract artistic forms. When the work was erected in 1982, the name *Barbara* was forbidden, but the Vilnius public knew what it was for.
The plot, which follows the structure of a romantic narrative, helped to give Lithuania a resistance character during the occupations of the 19th and 20th centuries, but what is the present narrative of the Queen Barbara Radziwiłł and what will it convey to future generations about today's society?

CV
Dr Vaida Ragėnaitė is an art historian and Doctor of Humanities who, through her involvement in cultural projects, research, and exhibition curation, encourages a focus on the preservation and contemporary relevance of cultural heritage, rethinking both historical works of art and contemporary artistic practices that develop expressions of cultural identity.
In 2021, by decision of the Lithuanian Ministry of Culture, she was granted the status of an artist for her significant research contributions to Lithuanian art. In 2022, she became a member of the Art History Section of the Lithuanian Artists' Association and was elected Chair of the Section. Since 2024, she has served as Editor-in-Chief of the journal *Dailė/Art* and heads the publishing house *Artseria* of the Lithuanian Artists' Association.

Karalienės palikimas: Barboros Radvilaitės mitas kultūrinėje atmintyje

Dr. Vaida Ragėnaitė (Lietuva)
Paskaita bus skaitoma lietuvių kalba.

Santrauka
Lenkijos karalienė ir Lietuvos didžioji kunigaikštienė Barbora Radvilaitė atliko reikšmingą istorinį vaidmenį: nors tikrovėje daugeliu atžvilgiu ji buvo pasyvi, kultūrinėje atmintyje jos pėdsakas labai ryškus, susijęs su nacionalinio išsivadavimo judėjimu ir tautinės savimonės stiprėjimu. Barboros Radvilaitės asmenybės vertinimai istoriografijoje, publicistikoje, grožinėje literatūroje labai skyrėsi ir keitėsi priklausomai nuo ideologijos, politinės situacijos, kriterijų ir vertybių, būdingų konkrečiam istorijos laikotarpiui. Per 500 metų Barbora Radvilaitė iš realios asmenybės virto kultūriškai reikšmingu mitiniu simboliu.
XIX a., stiprėjant visuomenės patriotizmui, gimė savita vaizdinė „tautos mitologija" – vizualinis istorinis tautos pasakojimas, suformavęs kelių kartų vaizduotę. Būtent tuo metu galima užčiuopti gimstantį Barboros Radvilaitės mitą. Abiejų Tautų Respublikos nepriklausomybės praradimas, valstybės atkūrimo planų, siejamų su Napoleonu, neišsipildymas sukėlė dvasinį Lenkijos ir Lietuvos visuomenės nuopuolį. Kai XIX a. pradžioje nuo nemalonios tikrovės stengtasi pabėgti atsigręžiant į istoriją, valstybines tradicijas, garbingą ir šlovingą praeitį, Barboros Radvilaitės tema sukėlė stiprias visuomenės reakcijas. Be publicistikos, būtent drama suformavo jos asmenybės stereotipą, įsirėžusį į kelių kartų sąmonę. Nors menotyrininkai paneigė versiją, kad Vilniaus Madonos paveikslas galėtų būti Karalienės Barboros portretas, XIX a. buvo tikima, kad Aušros vartų Švenčiausios Mergelės Marijos paveiksle įamžinti Barboros Radvilaitės bruožai. Ši mitinė metafora buvo perkelta ir į XX amžiaus Vilniaus miesto kultūros atmintį.
Ryšio tarp šio paveikslo ir Radvilaitės motyvas buvo įspūdingai išryškintas Jono Jurašo režisuotoje Juozo Grušo dramoje „Barbora Radvilaitė". Šis kultūrinis įvykis geriausiu lietuvių teatro spektakliu, sukurtu XX a., buvo pripažintas tik Lietuvai atgavus nepriklausomybę, o tuo

metu valdžia, susidorodama su „nepatogiu, per daug dvasingu ir nacionalistiniu“ režisieriumi, griežtai nurodė spektaklio finale atsisakyti Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo.
Teatro scenoje vaizduojamas karaliaus Žygimanto Augusto gedulas Lietuvos žiūrovui reiškė kur kas daugiau nei tik Barboros Radvilaitės mirtį. Tai buvo visos Lietuvos gedulas dėl savo ateities. Dramos finalas su nusileidžiančiu Aušros Vartų Švenčiausios Mergelės Marijos paveikslu simboliškai sujungė sovietinės okupacijos gniuždomą tautą su XIX a. carinės priespaudos laikų vilniečiais.
Spektaklio įkvėptas skulptorius Vladas Vildžiūnas sukūrė Barborai Radvilaitei meninę kompoziciją, ir dabar stovinčią Vokiečių gatvėje Vilniuje bei primenančią, kad tai – autoriaus pastangos abstrakčiomis dailės formomis užkoduoti sovietmečiu draustą Vilniaus miesto istorijos pasakojimą. Kai kūrinys buvo pastatytas 1982 m., pavadinimas „Barbora“ buvo draudžiamas, bet vilniečiai žinojo, kam jis skirtas.
Romantinio pasakojimo struktūrai paklūstantis siužetas per XIX ir XX a. okupacijas Lietuvoje įgavo rezistencinį pobūdį. O koks yra dabarties pasakojimas apie karalienę Barborą Radvilaitę ir ką jis liudys apie dabarties visuomenę ateities kartoms?

CV

Dr. Vaida Ragėnaitė – menotyrininkė, humanitarinių mokslų daktarė dalyvaudama kultūros projektuose, atlikdama tyrimus, kuruodama parodas skatina telkti dėmesį į kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo problemas, iš šiandienos perspektyvos permąstyti ne tik istorinius meno kūrinius, bet ir šiuolaikinius, plėtojančius kultūrinės tapatybės raišką.
2021 m. Kultūros ministerijos sprendimu už Lietuvos dailei reikšmingus tyrimus jai buvo suteiktas meno kūrėjo statusas. 2022 m. menotyrininkė tapo Lietuvos dailininkų sąjungos dailėtyros sekcijos nare, buvo išrinkta sekcijos pirmininke. Nuo 2024 m. yra žurnalo „Dailė/Art“ vyriausia redaktorė bei vadovauja Lietuvos dailininkų sąjungos leidyklai „Artseria“.